

**UNIVERSITATEA NICOLAE TITULESCU DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

**EFECTELE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL
ALE ACȚIUNILOR NERECUNOSCUTE DE
ANEXARE DE TERITORII SAU
PROCLAMARE A INDEPENDENȚEI**

REZUMAT

**Conducător de doctorat,
Prof. Univ. dr. Raluca Miga Beșteliu**

**Student doctorand,
Ioan-Luca Vlad**

**BUCUREȘTI,
2015**

CUPRINSUL LUCRĂRII DOCTORALE¹

INTRODUCERE

A Preliminarii privind tema și lucrarea doctorală

- A.1 Tema de cercetare
- A.2 Necesitatea și actualitatea temei de cercetare
- A.3 Obiectivele cercetării
- A.4 Metodologia folosită pentru studierea și elaborarea lucrării
- A.5 Rezultatele cercetării și modalitățile de valorificare a acestora
- A.6 Structura lucrării

B Recunoașterea și nerecunoașterea

- B.1 Înțelesul și caracterele lor juridice
- B.2 Obiectele recunoașterii
- B.3 Forma recunoașterii
- B.4 Efectele și funcțiile recunoașterii

C Caracterul politic al recunoașterii

D Recunoaștere și efectivitate

PARTEA I

CAPITOLUL I: EFECTELE, ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC, ALE EXISTENȚEI ENTITĂȚILOR NERECUNOSCUTE CA STATE

I.A Prezentare istorică

- I.A.1 Apariția statelor
- I.A.2 Momente istorice relevante

I.B Declarația de independență

I.C Criteriile existenței statului

- I.C.1 Expunerea criteriilor
- I.C.2 Teritoriul
- I.C.3 Populația

---

¹ Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul „*Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească*”, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.
Investește în Oameni!

- I.C.4 Suveranitatea internă (și forma de guvernare)
- I.C.5 Suveranitatea externă (independența și relațiile cu alte state)
- I.C.6 Practica statelor

I.D Recunoașterea statelor

- I.D.1 Efectul declarativ al recunoașterii
- I.D.2 Criteriile recunoașterii statelor
- I.D.3 Recunoașterea prematură
- I.D.4 Recunoașterea și nerecunoașterea colectivă

I.E Situația juridică a statelor nerecunoscute

- I.E.1 Capacitatea
- I.E.2 Imunitățile
- I.E.3 Relațiile și agenții diplomatici și consulari
- I.E.4 Participarea la tratate și organizații internaționale
  - a Tratate internaționale bilaterale
  - b Tratate internaționale multilaterale
  - c Organizații internaționale

I.F Entitățile nerecunoscute ca state în fața organelor europene de protecție a drepturilor omului

CAPITOLUL II: EFECTELE, ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT, ALE EXISTENȚEI ENTITĂȚILOR NERECUNOSCUTE CA STATE

II.A Statul și sistemul de drept

- II.A.1 Statul, suveranitatea și sistemul de drept
- II.A.2 Soluțiile potențiale

II.B Cunoaștere și Recunoaștere

- II.B.1 Descrierea problemei
- II.B.2 Precizări terminologice
- II.B.3 Soluția propusă

II.C Statele nerecunoscute în dreptul internațional privat

- II.C.1 Aplicarea legii statului nerecunoscut
- II.C.2 Cetățenia străinului din statul nerecunoscut
- II.C.3 Condiția juridică a străinului din statul nerecunoscut
- II.C.4 Conflicte de competență internațională
- II.C.5 Recunoașterea hotărârilor judecătorești și a altor acte publice din statul

nerecunoscut

a Hotărâri judecătorești

b Alte acte publice

II.D Efectul în timp al recunoașterii statelor

PARTEA A II-A

CAPITOLUL III: EFECTELE, ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC, ALE ANEXIUNILOR NERECUNOSCUTE DE TERITORII

III.A Prezentare istorică

III.B Principiul integrității teritoriale

III.C Recunoașterea și nerecunoașterea anexiunilor

III.D Efectul anexiunilor nerecunoscute în dreptul internațional public

III.D.1 Personalitatea juridică a statului anexat

III.D.2 Efectele anexiunilor nerecunoscute asupra relațiilor diplomatice, tratatelor și participării la organizații internaționale

a Relațiile diplomatice

b Tratatelor

c Organizații internaționale

III.D.3 Efectul anexiunilor nerecunoscute asupra bunurilor și datoriilor publice

a Bunuri publice

b Datorii publice

CAPITOLUL IV: EFECTELE, ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT, ALE ANEXIUNILOR NERECUNOSCUTE DE TERITORII

IV.A Legea aplicabilă în privința teritoriului anexat

IV.B Cetățenia locuitorilor teritoriului anexat

IV.C Efectele extrateritoriale ale anexiunilor nerecunoscute de teritorii

IV.D Hotărârile judecătorești și alte acte publice provenite din teritoriul anexat

a Hotărârile judecătorești

b Alte acte publice

CONCLUZII

ANEXE

A.1 Tribunalul comercial din Bruxelles, cauza *Deutscher Innen- und Aussenhandel Werkzeuge c. M. Croes q.q.*, traducere în extras

A.2 Tribunalul Județului Ismail, cauza *Meer Wildermann*, traducere în extras

A.3 Curtea de Casație a României, cauza *Direcțiunea Căilor Ferate Române c Salomon*, traducere în extras

A.4 Comisia Centrală de expropriere din Basarabia, cauza *Societatea Casa Noastră c Primarul Chișinăului și Alianța Poporului Rus*, traducere în extras

A.5 Tribunalul mixt de justiție sumară din Cairo, cauza *Artin Achikian c Banque d'Athenes*, traducere în extras

A.6 Tribunalul mixt comercial din Alexandria, cauza *Th. Gross c. G. Gretchenko et al.*, traducere în extras

A.7 Protocolul din 15 septembrie 1932 dintre Japonia și Statul Manchukuo, traducere integrală

A.8 Comunicat comun privitor la reluarea relațiilor diplomatice dintre Belgia și Letonia, Bruxelles, 5 septembrie 1991, traducere în extras

A.9 Declarație a Comunității Europene și a celor Douăsprezece State Membre din 16 decembrie 1991, traducere în extras

A.10 Declarație privind Iugoslavia, 16 decembrie 1991, traducere în extras

A.11 Măsurile propuse de Comitetul Consultativ privitor la nerecunoașterea „Manchukuo”. Documentul Societății Națiunilor C.L.117.1933.VII. Traducere integrală

A.12 Protocolul nr. 10 privind Ciprul. Traducere oficială

A.13 Declarația Marilor Puteri privitoare la Austria. Moscova, 1 noiembrie 1943. Traducere integrală

A.14 Legea ucraineană privitoare la protecția drepturilor și libertăților cetățenilor și regimul legal al teritoriului temporar ocupat al Ucrainei (cu modificările aduse prin Legea nr. 1237-VII din 6 mai 2014). Traducere în extras

A.15 Legea nr. 580 din 16 aprilie 1939 (XVII) privind acceptarea Coroanei Albaniei de către Regele Italiei, Împărat al Etiopiei. Traducere integrală

A.16 Legea privitoare la Reunirea Austriei cu Reichul German, din 13 martie 1938. Traducere integrală

A.17 Legea privitoare la Reunirea Orașului Liber Danzig cu Reichul German din 1 septembrie 1939. Traducere integrală

A.18 Normele privind cetățenia și dreptul internațional privat din câteva state nerecunoscute contemporane. Analiza autorului.

- 1 Abhazia
- 2 Republica Turcă a Ciprului de Nord
- 3 Kosovo
- 4 Nagorno-Karabakh
- 5 Oseția de Sud
- 6 Republica Democrată Arabă Sahrawi
- 7 Somaliland
- 8 Transnistria

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- A. VOLUME
- B. ARTICOLE

JURISPRUDENȚA CITATĂ

- A – CAUZE INTERNAȚIONALE
- B – CAUZE DIN JURISPRUDENȚA DE DREPT COMPARAT

Tema de cercetare

Am realizat această cercetare doctorală plecând de la o instituție juridică de importanță și actualitate în dreptul internațional public: *recunoașterea*. Recunoașterea este o instituție specifică relațiilor juridice și politice internaționale, care, deși are rădăcini istorice adânci, nu și-a pierdut din actualitate, în special din cauza naturii orizontale a dreptului internațional, în care subiectele sale sunt, colectiv, titularii puterii de legiferare.

Dacă recunoașterea este tratată pe larg în literatură, mai ales din perspectiva criteriilor sale, opusul său, *nerecunoașterea*, înțeleasă nu ca *absență a recunoașterii* ci mai ales ca *refuz al recunoașterii*, este studiată dintr-o perspectivă relativ restrânsă, aceea a dreptului internațional public. De asemenea, recunoașterea este abordată în special în privința a două dintre obiectele sale: statul și guvernul, fiind mai puțin discutată recunoașterea anexiunilor teritoriale.

Studiul meu își propune să completeze anumite lacune în cercetare, abordând recunoașterea și nerecunoașterea atât pe planul dreptului internațional public, cât și pe cel al dreptului internațional privat, precum și din perspectiva obiectelor sale cele mai relevante în societatea internațională contemporană: *statul și anexiunile de teritorii*.

Pentru a aborda o asemenea temă, sunt necesare diferite fundamentări doctrinare preliminare, care poartă cititorul în domenii variate ale dreptului. Printre acestea se numără problema și condițiile existenței statelor, problemă specifică de drept internațional public; problema legăturii dintre stat și ordinea juridică, specifică teoriei generale a dreptului; aspecte privind localizarea punctului de legătură al normei conflictuale, ce țin de dreptul internațional privat; dar și fundamentele sistemului de sancțiuni internaționale colective aplicate de către Consiliul de Securitate al ONU și de către Uniunea Europeană, acestea din urmă fiind o problemă de drept al Uniunii Europene.

De asemenea, este necesară o abordare istorică, determinată de faptul că fenomenele practice la care se referă studiul meu sunt mai prezente în unele perioade istorice, de obicei cele mai tulburi, și mai puțin prezente (sau, într-o formulare politică, sunt „înghețate”) în alte perioade, caracterizate de stabilitate și cooperare internațională.

Principalele obiecte ale studiului sunt, în ordinea apariției lor pe scena internațională prin proclamarea independenței: 1) Republica Turcă a Ciprului de Nord (15 noiembrie 1983); 2) Republica Moldovenească Nistreană (2 septembrie 1990); 3) Republica Somaliland (18 mai 1991); 4) Republica Nagorno-Karabakh (2 septembrie 1991); 5) Republica Oseția de Sud (29 mai 1992); 6) Republica Abhazia (23 iulie 1992 și 12 octombrie 1999); 7) Republica Kosovo (17 februarie 2008).

Anumite entități sunt mai puțin reprezentate, pentru următoarele motive: 1) Republica China

(Taiwan) – deoarece consider că nu este vorba despre o entitate care și-a proclamat independența, ci despre o problemă de recunoaștere a guvernelor; 2) Palestina – deoarece România a recunoscut Declarația de Independență a Palestinei din 15 noiembrie 1988, deci nu este un stat nerecunoscut de România; 3) Republica Democratică Arabă Sahrawi (Sahara de Vest) – deoarece potrivit documentelor sale oficiale se află într-o etapă pre-independență, prevederile constituției adoptate de aceasta făcând referire la momentul viitor al atingerii independenței; 4) Ordinul Suveran Militar de Malta – deoarece împărtășesc opinia frumos exprimată a profesorului Valentin Constantin că este vorba despre un subiect original, non-statal al dreptului internațional public, care a supraviețuit schimbării ordinii juridice internaționale, dar care are atribute conferite și recunoscute de dreptul internațional; și în plus este recunoscut ca entitate suverană de către România; 5) guvernele în exil, cum ar fi cel al Tibetului, deoarece studiul lor ține de recunoașterea guvernelor și nu a statelor. Aceasta nu înseamnă absența referirilor la ele. De fiecare dată când am considerat util, am inclus jurisprudență privitoare la asemenea entități, mai ales atunci când ele au statutul unor state nerecunoscute din perspectiva sistemului de drept din care provine hotărârea prezentată.

Trei sunt principalele elementele de noutate ale acestei teze. Primul constă în actualizarea doctrinei și jurisprudenței culese privitoare la recunoaștere și nerecunoaștere, până la nivelul lunii mai 2015, cuprinzând astfel cele mai nou apărute entități autoproclamate și cele mai noi cauze privitoare la entitățile existente. Al doilea constă în formularea unei teorii a *cunoașterii* (înțeleasă ca luare la cunoștință judiciară) și *recunoașterii* (act juridic și politic de voință), concepte în funcție de care atitudinea statelor față de statele nerecunoscute poate fi sistematizată într-un mod consecvent și logic juridic. Al treilea element de noutate îl constituie realizarea unui studiu, inclus în Anexă, privitor la legislația statelor nerecunoscute existente în prezent, cu referire la cetățenie și dreptul internațional privat. Într-adevăr, cum în studiul meu argumentez că legea statului nerecunoscut poate fi aplicată atunci când norma conflictuală a forului trimite la ea, respectiv când este nevoie să se determine dacă o persoană îi este sau nu cetățean, cunoașterea acestor legi se impune ca o necesitate. De aceea, am realizat un scurt studiu conex, care poate fi un instrument util de lucru practicienilor care se văd în situația de a aplica legea statului nerecunoscut.

Necesitatea și actualitatea temei de cercetare

Original propusă ca o temă de sintetizare a unei practici deja existente și de aprofundare a unor noțiuni de drept internațional public și privat, cercetarea a căpătat o relevanță și actualitate sporită. Evenimentele din estul imediat al României, precum și din jurul Mării Negre, culminând cu

anexiunea Crimeei de către Federația Rusă și proclamarea de către rebelii din estul Ucrainei a unor Republici Populare fac necesară analiza posibilităților de reacție ale României și ale comunității internaționale.

Proclamarea nerecunoscută a independenței Crimeei nu este fără precedent în istoria relațiilor internaționale. Ceea ce este fără precedent și constituie în sine o faptă extrem de gravă la adresa echilibrului și securității internaționale a Europei secolului XXI, o constituie schimbarea prin forță a granițelor unui stat suveran, care primise garanții de independență și integritate teritorială.

Dacă schimbarea prin forță a granițelor este un act care nu poate fi privit decât ca o agresiune internațională, proclamarea independenței nu este, în sine, o faptă ilicită în dreptul internațional. Din contră, proclamarea independenței este singurul mod în care ia naștere un nou subiect primar al acestuia. Problema apare atunci când proclamarea independenței are loc fără concursul sau acceptul statului pe al cărui teritoriu apare noua entitate, respectiv când ea are loc prin violență. Într-o asemenea situație, statul existent va căuta, prin toate mijloacele, pe de o parte să recâștige controlul efectiv asupra teritoriului în chestiune, și pe de altă parte să ilegitimizeze internațional noua entitate proclamată.

Studiul meu urmărește acest al doilea palier de acțiune, respectiv care poate să fie reacția statelor față de proclamarea independenței unei entități, în condiții care sfidează securitatea și ordinea internațională, respectiv față de anexiunile nerecunoscute de teritorii. În condițiile în care crearea de „conflicte înghețate” este o armă pentru menținerea influenței unor state asupra altora, putem să ne așteptăm la proliferarea unor entități care își proclamă independența, ori la unele schimbări nelegitime de teritorii, și, ca atare, trebuie să cunoaștem ansamblul de măsuri cu care România și societatea internațională pot răspunde unor asemenea provocări.

Pentru România, chestiunea succesiunii statelor în privința Crimeei este relevantă și din perspectiva potențialei granițe maritime *de facto* cu Federația Rusă în Marea Neagră. Dacă s-ar porni de la admiterea controlului rus asupra Crimeei, Ucraina ar rămâne cu un acces foarte mic la Marea Neagră. Astfel, ar deține doar o porțiune de coastă în zona de sud-vest, de la extrema nordică a Crimeei până la Delta Dunării, precum și o mică porțiune în Marea Azov, fără acces la Strâmtoarea Kerch. Acest lucru ar însemna că Ucraina nu ar putea avea acces la marea liberă decât traversând zona economică exclusivă a României cea corespunzând Crimeei. Este de aceea important pentru România să-și pregătească din timp o abordare unitară, bazată pe nerecunoașterea pretențiilor Rusiei asupra Crimeei și, în subsidiar, pe aplicarea principiului *uti possidetis*, pentru a garanta securitatea regimului teritorial existent în Marea Neagră.

Obiectivele cercetării

Un prim obiectiv al cercetării este de a identifica metode practice de reacție față de modificări teritoriale nelegitime sau față de apariția unor entități care își proclamă independența. De la problema controlului traficului aerian situat deasupra teritoriului în dispută, la tratamentul vamal al produselor sosite din acest teritoriu, la situația juridică a persoanelor care doresc să circule sau să își valorifice drepturile folosind documente eliberate de un stat nerecunoscut, România, prin organele statului, dar și particularii, trebuie să ia anumite decizii practice, care să aibă însă justificare juridică și consecvență.

Un al doilea obiectiv îl constituie oferirea unei perspective de drept comparat asupra problemei tratamentului statelor și anexiunilor nerecunoscute în dreptul internațional privat. Pornind de la analiza sistematică și comparată a jurisprudenței diferitelor state, am putut trage concluzii privitoare la principalele metode de constatare, luare în considerare și tratare juridică a acestor situații de către instanțele naționale, metode care corespund marilor sisteme de drept ale lumii contemporane. Așa cum se întâmplă în toate celelalte ramuri ale dreptului, există întretăieri, armonizări și convergențe între abordarea instanțelor din state de drept civil și a celor din state de *common law*, pe care le-am scos în evidență.

În fine, al treilea obiectiv îl constituie fundamentarea, prin jurisprudență și doctrină, a soluțiilor constatate în practica statelor. Într-adevăr, practica trebuie fundamentată nu numai printr-o abordare pragmatică, bazată pe interesul național, ci și pe baze științifice solide, care să ofere consecvență și predictibilitate în situații similare viitoare. În ciuda faptului că, în materia nerecunoașterii și a efectelor sale, există o largă marjă de apreciere a fiecărui stat, limitele acestei aprecieri și temeiul ei juridic își găsesc motivarea în norme de drept internațional public și privat, care trebuie scoase în evidență.

Fără să pot spera că am atins exhaustiv aceste obiective, apreciez totuși că rezultatul cercetării poate constitui o contribuție utilă pentru administrația publică și persoanele private la elaborarea răspunsurilor față de aceste provocări ale societății internaționale contemporane.

Metodologia folosită pentru studierea și elaborarea lucrării

În studierea și elaborarea lucrării doctorale am optat pentru o viziune largă, care să nu se limiteze la teorie, ci să găsească surse de informare valide, oriunde ele pot fi folosite cu succes. Astfel, pe lângă cercetarea științifică în bibliotecă, am urmărit discuțiile purtate în mediul on-line între principalii cercetători ai momentului, pe platforme precum EJIL Talk sau Opinio Juris. Acestea au avantajul că

prezintă reacțiile avizate dar și rapide ale celor mai cunoscuți autori și practicieni, de multe ori chiar persoanele care au contact direct cu problema în cadrul instituțiilor internaționale. Desigur, la un interval mai mare de timp, jurnalele de drept internațional public și privat, precum și anuarele, abordează aceleași teme de actualitate, cu mai multă atenție și o viziune mai clară asupra problemelor.

O altă sursă de informare o constituie comunicatele de presă ale instituțiilor naționale și internaționale. De foarte multe ori, aceste comunicate de presă sunt singurele care prezintă poziția oficială și justificarea juridică (sau pseudo-juridică) a acțiunilor întreprinse pe teren. Comunicatele de presă reproduc documente oficiale, care ulterior sunt abrogate sau devin caduce, dar care sunt esențiale pentru a urmări evoluția și justificarea unor situații internaționale. Ca exemplu concret pot oferi seria de comunicate de presă emise de Președinția Federației Ruse în jurul anexării Crimeei, unde se reproduceau: actul de recunoaștere a Republicii Crimeea, actul de recunoaștere a „referendumului” de alipire la Rusia și actul de admitere a teritoriului în structura Federației Ruse. Dintre acestea, toate în afară de ultimul au dispărut deja din mediul on-line, ca parte a strategiei Rusiei de control al informației. Salvând aceste documente, cercetătorul poate avea acces la surse primare de informație.

Actele juridice de reglementare și de execuție sunt o altă sursă importantă de informare, mai ales cele care sunt emise în imediată legătură cu proclamarea independenței sau anexiunea unui teritoriu. Dacă la nivelul Consiliului de Securitate al ONU Rezoluțiile sunt relativ puține și ușor accesibile, la nivel național și local, autoritățile trebuie să rezolve probleme complicate, apărute din cauza schimbărilor de pe teren. Legea rusă privind organizarea Crimeei este un exemplu de asemenea act, în timp ce legile privind organizarea judiciară și administrativă emise în România după raptul provinciilor istorice din 1940 sunt exemple naționale.

O parte importantă a argumentelor din această lucrare se bazează pe jurisprudența națională a diferitelor state, privită atât ca expresie a practicii statelor, cât și ca potențial model pentru jurisprudența română, atunci când se confruntă cu situații similare. Acolo unde, ca în cazul subiectului abordat, nu există reguli convenționale, practica însăși se poate transforma în drept, ca formatoare de cutume internaționale. Deciziile judiciare sau administrative care precizează efectele unei recunoașteri în dreptul internațional public și privat sunt, în dreptul comparat, numeroase. O soluție pentru prezentarea lor ar putea fi utilizarea diviziunilor logice pe care concepțiile uneia sau alteia dintre doctrine privind recunoașterea le oferă. O altă soluție ar putea fi prezentarea evoluției jurisprudenței din fiecare stat. Dificultatea în acest caz este că multe dintre state, și aici este inclusă și România, au o jurisprudență foarte rară în acest domeniu, în timp ce prima formulă nu este satisfăcătoare pentru că ar da câștig de cauză *a priori* uneia sau alteia dintre teoriile doctrinare, într-

o materie care trebuie să fie „citită” fără prejudecăți.

De aceea, am ales să analizez materie cu materie principalele probleme ridicate de nerecunoaștere și soluțiile care le-au fost date, fără a folosi vreo categorisire doctrinală prestabilită și fără a pretinde că prezint în mod exhaustiv evoluția fiecărei jurisprudențe naționale. Este de asemenea exclusă posibilitatea analizării nenumăratelor decizii individuale, privitoare la probleme ale recunoașterii, motiv pentru care numai cele mai semnificative au fost reținute, ceea ce implică un anume arbitrar al alegerii.

În cercetarea mea am apelat și la conversații directe cu factori de decizie; cu responsabili ai Agenției Naționale de Administrare Fiscală (Direcția Națională a Vămilelor); cu lucrători ai Poliției de Frontieră; dar și cu persoane care, în diferite roluri (mediatori internaționali, consultanți politici), au avut oportunitatea de a vizita focarele de conflict contemporane și de a cunoaște direct liderii locali. Stagiul de cercetare desfășurat la Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDROIT) mi-a dat posibilitatea schimbului de opinii cu cercetători din străinătate, dar și accesul la practica unora dintre instituțiile care îndeplinesc atribuțiile de depozitari ai tratatelor internaționale, prin oficialii lor responsabili de exercitarea acestor funcțiuni.

Structura lucrării

Lucrarea doctorală este structurată într-o introducere, două părți majore având fiecare câte două capitole, și un capitol dedicat concluziilor generale. În **Introducere** sunt abordate (A) probleme generale privind tema și lucrarea doctorală, precum (A.1) descrierea temei de cercetare, (A.2) necesitatea și actualitatea acesteia, (A.3) obiectivele cercetării, (A.4) metodologia folosită pentru studierea și elaborarea lucrării, (A.5) rezultatele și modalitățile de valorificare a acestora, și (A.6) structura lucrării. Acestea sunt urmate de (B) o analiză a recunoașterii și nerecunoașterii, din perspectiva (B.1) înțelesului și caracterelor juridice, (B.2) obiectului, (B.3) formei, (B.4) și a efectelor și funcțiilor recunoașterii și nerecunoașterii. Introducerea este completată de o analiză a (C) caracterului politic al recunoașterii, respectiv (D) a relației dintre recunoaștere și efectivitate.

Partea I este dedicată statelor nerecunoscute. **Capitolul I** analizează statul nerecunoscut în dreptul internațional public. El începe cu (A) o prezentare istorică a statelor nerecunoscute, completată de date, fapte și acte internaționale relevante pentru înțelegerea conextului apariției acestor entități, structurată într-o secțiune (A.1) privitoare la apariția statelor, și o alta (A.2) cuprinzând momentele istorice relevante cercetării. Prezentarea este urmată de (B) o analiză doctrinară a declarației de independență în dreptul internațional public, în special în legătură cu dreptul la autodeterminare. Lucrarea continuă cu analiza (C) criteriilor existenței statului, care

cuprinde și prezentarea jurisprudenței care a făcut aplicarea directă a acestora în privința unor entități proclamate ca state. Astfel, există o secțiune generală (C.1) care atestă generalizarea criteriilor existenței statelor, secțiuni distincte pentru (C.2) teritoriu, (C.3) populație, (C.4) independența internă și (C.5) independența externă, finalul fiind asigurat de secțiunea (C.6) privind jurisprudența în materie. Mai apoi, (D) lucrarea se concentrează pe recunoaștere, începând (D.1) cu efectul declarativ al acesteia, și continuând cu (D.2) criteriile recunoașterii statelor, (D.3) recunoașterea prematură și (D.4) recunoașterea și nerecunoașterea colectivă (inclusiv ca formă de îndeplinire a unei obligații internaționale). Odată analizată existența și recunoașterea statelor, capitolul continuă cu (E) situația juridică a statelor nerecunoscute, care cuprinde (E.1) personalitatea și capacitatea lor internațională, (E.2) imunitățile, (E.3) relațiile și agenții diplomatici și consulari și, în fine, (E.4) participarea la tratate și organizații internaționale. Capitolul I se încheie cu (F) o trecere în revistă a abordării instanței europene a drepturilor omului în privința statelor nerecunoscute.

Capitolul II analizează statul nerecunoscut în dreptul internațional privat. El începe cu (A) problematica legăturii dintre stat și sistemul de drept, în dreptul internațional privat. Astfel, se abordează problemele (A.1) legăturii dintre stat, suveranitate și sistemul de drept și, respectiv, (A.2) soluțiile potențiale care dau efect normei conflictuale fără a implica afirmarea suveranității entității al cărui sistem de drept se aplică. În continuare (B), formulez o teorie proprie, care constituie unul dintre rezultatele lucrării doctorale, privitoare la *cunoaștere versus recunoaștere*. După (B.1) descrierea problemei și (B.2) unele precizări terminologice, formulez soluția (B.3) diferențierii între *cunoaștere* (văzută ca o luare la cunoștință judiciară) a existenței unui stat nerecunoscut, și *recunoaștere* (act politico-juridic). În această secțiune dezvolt tipurile de raporturi juridice în care este utilă aplicarea *cunoașterii*, și respectiv a *recunoașterii*, arătând că prima este specifică raporturilor juridice de drept privat, sau având un caracter preponderent privat, iar a doua este specifică raporturilor juridice de drept public, sau preponderent de drept public. A treia secțiune (C) este dedicată efectelor de drept internațional privat ale existenței statelor nerecunoscute, și anume (C.1) aplicarea legii statului nerecunoscut, (C.2) cetățenia și naționalitatea statului nerecunoscut, (C.3) condiția juridică a străinului dintr-un stat nerecunoscut, (C.4) conflictele de competență internațională în relația cu statul nerecunoscut și, respectiv, (C.5) recunoașterea hotărârilor judecătorești și a altor acte publice emise de instituțiile statului nerecunoscut. Capitolul se încheie cu o prezentare privitoare la (D) efectul în timp al recunoașterii statelor.

Partea a II-a este dedicată anexiunilor nerecunoscute de teritorii. **Capitolul III** analizează aceste anexiuni în dreptul internațional public. El începe cu (A) o prezentare istorică și continuă cu (B) prezentarea efectelor principiului integrității teritoriale a statelor față de recunoașterea

anexiunilor teritoriale și a corolarului său, interdicția anexiunilor de teritorii prin folosirea sau amenințarea cu folosirea forței. În continuare, abordez (C) recunoașterea și nerecunoașterea anexiunilor de teritorii. În secțiunea a patra (D) abordez problemele legate de (D.1) efectul anexiunii asupra personalității juridice a statului, (D.2) asupra relațiilor diplomatice, a tratatelor și participării la organizațiile internaționale și, respectiv (D.3) asupra bunurilor și datoriilor publice publice.

Capitolul IV abordează anexiunile nerecunoscute în dreptul internațional privat. Astfel, el tratează (A) legea aplicabilă în privința teritoriului anexat, (B) cetățenia locuitorilor acestuia, (C) efectele extrateritoriale ale anexiunii, precum și (D) hotărârile judecătorești și alte acte publice de pe teritoriul anexat.

Concluziile prezintă rezumatul doctrinei și practicii prezentate pe larg în lucrare, iar **Anexele** servesc ca o sursă de documentare pentru informații mai greu accesibile cercetătorului modern, precum și pentru a trece în revistă bibliografia dedicată temei alese.

Concluziile rezultate din cercetarea doctorală

Lucrarea doctorală pornește de la problema recunoașterii ca punct central al analizei efectelor, în dreptul internațional public și privat, ale existenței statelor nerecunoscute și anexiunilor nerecunoscute de teritorii. Încă din începutul tezei am demonstrat utilitatea actuală, relevanța și interconexiunea subiectului *state nerecunoscute* cu cel al *anexiunilor nerecunoscute*, atât din punct de vedere geopolitic, cât și pentru România, în contextul vecinătății sale. Juridic vorbind, cele două subiecte sunt legate prin instituția *recunoașterii*, cu opusul său, *nerecunoașterea*.

În **introducerea** lucrării, am analizat această instituție din perspectiva caracterelor sale juridice. Recunoașterea este, în această optică, un act unilateral și discreționar de voință, având ca autor statul, act care este necondiționat și nelimitat în timp, fiind irevocabil, atât pentru motive de drept, cât și de fapt. Recunoașterea poate însă să devină caducă, atunci când obiectul său dispare material. Obiectele recunoașterii au fost exemplificate, motivând alegerea a numai două dintre ele, pe care le consider cele mai relevante astăzi: statul și anexiunea teritorială.

Spre deosebire de recunoaștere, nerecunoașterea se manifestă în două moduri: ca fapt juridic – absența recunoașterii, și ca act juridic – refuzul explicit de recunoaștere. Din cauză că absența recunoașterii este o situație de fapt care poate ascunde în spatele ei nenumărate realități politico-diplomatice, ea nu echivalează cu un refuz al recunoașterii și nu are efectele juridice ale acestuia. De aceea, vorbind de nerecunoaștere m-am referit strict la aceasta ca act juridic (refuz de recunoaștere). Ea apare ca un act unilateral de voință, având ca autor statul, act care este

necon condiționat și nelimitat în timp, fiind însă revocabil, atât pentru motive de drept și de fapt. Spre deosebire de recunoaștere, care este discreționară și irevocabilă, refuzul recunoașterii este revocabil și nu este discreționar. Într-adevăr, așa cum a reieșit din practica statelor și jurisprudența analizată, poate exista o obligație de nerecunoaștere, instituită prin rezoluții ale Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, ori prin alte norme ale dreptului internațional, dintre care cea mai importantă este interzicerea anexiunilor teritoriale prin folosirea forței sau a amenințării cu forța.

Am analizat formele recunoașterii, clasificându-le în recunoașteri explicite și implicite, *de jure* și *de facto*. Am constatat că efectele juridice de drept internațional public ale acestor forme ale recunoașterii sunt identice, singura relevanță a clasificării apărând în domeniul politic precum și în dreptul intern al unor state. Nerecunoașterea – fapt juridic apare ca o simplă abstențiune, pe când nerecunoașterea – act juridic apare ca un act explicit, scopul său fiind tocmai de a clarifica refuzul recunoașterii exprimat de autorul său.

Analizând efectele recunoașterii, am constatat că ele variază în mare măsură, în funcție de scopurile urmărite de statele autoare, dar și în funcție de existența, sau nu, a unei obligații internaționale de recunoaștere. Aș spune că prin recunoaștere sau nerecunoaștere putem înțelege nu numai un act juridic declarativ, ci un mănunchi de efecte variate, care pot fi clasificate mai ușor dacă le înțelegem ca *funcții* ale recunoașterii, și al căror conținut efectiv poate fi determinat de la caz la caz de statul autor. Funcțiile recunoașterii sunt așadar funcția *juridică* și funcția *politică*.

În dreptul internațional public, recunoașterea se manifestă ca un act pur declarativ, atunci când se referă la un obiect care *există*, adică se bucură de *efectivitate*. Efectivitatea s-a transformat în practica statelor într-un adevărat test al existenței unui stat sau a unei anexiuni. Odată ce statul are efectivitate, ori anexiunea este efectivă, ele există chiar și în absența recunoașterii, și dreptul internațional public le dă efectele corespunzătoare (în cazul statului, drepturile inerente stătalității; în cazul anexiunii teritoriale, obligațiile corespunzătoare puterii administrante a unui teritoriu, dar și dreptul suveranului legitim de a lua măsurile corespunzătoare protecției și recuperării propriului teritoriu).

Per a contrario, atunci când nu există efectivitate, recunoașterea joacă un rol *constitutiv*. Prin aceasta înțeleg că, prin recunoaștere, situații *lipsite de efectivitate* pot apare ca existente în dreptul internațional public, sub forma unor ficțiuni cu valoare juridică. Nimic nu împiedică statele să creeze asemenea ficțiuni, chiar lipsite de efectivitate, dându-le viață și făcându-le opozabile în dreptul internațional public printr-o recunoaștere explicită și colectivă.

În dreptul intern, recunoașterea joacă de asemenea un rol predominant constitutiv. Într-

adevăr, sfera subiectelor fiecărui sistem de drept este determinată de normele acestuia. Un subiect de drept venit dintr-un sistem juridic nu există automat în alt sistem juridic, în absența unei norme generale permissive, sau a unui act grațios de acordare a personalității juridice interne. Recunoașterea reprezintă, pentru statul străin, tocmai acest act prin care personalitatea sa de drept internațional public, obiectivă, universală și opozabilă *erga omnes*, este tradusă într-o personalitate juridică de drept intern al statului autor al recunoașterii.

În dreptul intern, un efect constitutiv îl are și recunoașterea unor situații lipsite de efectivitate. Așa cum statul poate institui ficțiuni cu valoare juridică, nimic nu îl oprește ca, prin mecanismul recunoașterii, să dea personalitate juridică unui stat inexistent, practica demonstrând existența unor astfel de cazuri.

În fine, recunoașterea mai are un efect, pe care eu l-am numit constitutiv-decizoriu, efect limitat tot la dreptul intern al statului autor al recunoașterii. Acest efect apare atunci când există *efectivități în conflict*. Prin „efectivități în conflict” înțeleg acele situații când două entități cu efectivitate reală, dar nu totală, sunt în conflict pe un teritoriu. Cel mai bun exemplu este cel al anexiunilor de teritorii, atunci când statul anexant nu exercită toate atributele specifice suveranității pe teritoriul anexat, ori nu pe întreg teritoriul. În măsura în care și statul suveran de drept asupra teritoriului își menține efectivitatea acolo sau dacă, prin instituții, legislație, proceduri și măsuri practice specifice, el reușește să asigure serviciile necesare populației din teritoriul anexat, un stat terț, în fața unui conflict de efectivități, va putea ca, prin nerecunoașterea anexiunii (în paralel cu recunoașterea continuată a suveranității originale), să dea efect, în dreptul său intern, numai acelor legi și acte juridice din sau în privința teritoriului anexat, care sunt emise de suveranul recunoscut.

Funcția politică a recunoașterii înglobează efectele politice posibile ale acesteia, efecte care se manifestă pe planul relațiilor internaționale. Rezumând pozițiile doctrinare, apreciez că este vorba despre extinderea, către statul recunoscut, a curtoaziilor internaționale specifice unui stat. De asemenea, recunoașterea poate deschide calea ajutorului internațional pentru dezvoltare sau a unor forme de cooperare strânsă care ar fi dificile în absența recunoașterii. Corespunzător, refuzul recunoașterii poate reprezenta expresia unor interese naționale, o formă de presiune asupra destinatarului său, pentru a îndeplini anumite criterii (de exemplu, trecerea la un sistem democratic), sau pentru a-și modifica comportamentul (de exemplu, renunțarea la un teritoriu anexat).

În **Partea I** am analizat problema statelor nerecunoscute. Am făcut o prezentare istorică a principalelor probleme ce țin de statele nerecunoscute apărute în practica internațională recentă. Am

analizat și declarația de independență, ca act politic, care poate avea efecte juridice numai în măsura în care, ulterior emiterii ei, entitatea emitentă își dobândește efectivitatea ca stat. În aceste condiții, declarația de independență este un act inițialmente neutru din punct de vedere al dreptului internațional public, căpătând numai retroactiv efecte juridice (în special ca punct temporal de referință al apariției statului devenit ulterior efectiv).

Pentru a exista, statul trebuie să îndeplinească, cumulativ dar suficient, patru criterii, și anume 1) existența unui teritoriu definit; 2) existența unei populații permanente pe acel teritoriu; 3) controlul efectiv asupra teritoriului și populației (în forma unui sistem de guvernare efectiv, criteriu cunoscut și ca suveranitate internă); 4) capacitatea de a întreține relații cu alte state pe picior de egalitate (independența sau suveranitatea externă). Practica a demonstrat că aceste criterii, deși principial obiective, lasă o largă marjă de apreciere a statelor, ca autoare și subiecte ale dreptului internațional public, marjă de apreciere care a necesitat apariția instituției recunoașterii. De asemenea, s-a remarcat că aceste criterii nu au limite absolute, statele putând exista și în condițiile în care unul sau mai multe dintre criterii sunt îndeplinite numai parțial, în mică măsură ori intermitent.

Relația dintre existența criteriilor, apariția statelor și recunoaștere este una de dependență. Recunoașterea nu are un obiect atât timp cât statul nu există. Într-o asemenea situație ea este *prematură*, iar o recunoaștere prematură este un act ce încalcă drepturile statale ale suveranului anterior, atrăgând chiar răspunderea internațională a statelor autoare. Dacă însă statul există, nerecunoașterea nu-i poate nega statalitatea. Existența statului are numai rolul de a justifica recunoașterea.

Cum statul există și în absența recunoașterii, am urmărit care sunt efectele nerecunoașterii sale. Un prim aspect se referă la capacitatea statelor. În dreptul internațional public, statul are personalitate juridică în momentul în care apare, personalitate ce se impune *erga omnes*. În dreptul intern, însă, condiția statului străin apare și ca o problemă de drept intern. Din analiza jurisprudenței am dedus următoarele concluzii generale:

1 Statul care există efectiv beneficiază de imunitate. Aceasta corespunde unui drept inerent statalității, consacrat în dreptul internațional public cutumiar.

2 Reprezentanții statului nerecunoscut nu beneficiază de imunitate atât timp cât nu sunt acreditați oficial pe lângă statul forului, ceea ce corespunde principiilor Convenției de la Viena privind Relațiile Diplomatie, și ea având un caracter cutumiar. Ei beneficiază de imunitate în momentul admiterii lor ca reprezentanți oficiali ai unui suveran străin, chiar printr-o metodă simplificată.

3 Statele nerecunoscute beneficiază de dreptul la demnitate, prin protecția penală a simbolurilor lor, ca expresie a altui drept inerent statalității, consacrat de asemenea pe cale cutumiară.

În privința relațiilor diplomatice și a agenților consulari ai statului nerecunoscut, am dedus următoarele concluzii:

1 Nerecunoașterea este incompatibilă cu relațiile diplomatice formale, acestea fiind *signum specificum* al recunoașterii.

2 Nerecunoașterea este însă compatibilă cu relațiile consulare, economice, culturale etc., organizate prin consulat, birouri, reprezentanțe, mai puțin când această formă de cooperare internațională este interzisă prin Rezoluții obligatorii ale Consiliului de Securitate al ONU.

3 În funcție de caracterul activității lor, aceste birouri, reprezentanțe, pot beneficia de imunitate, cu condiția să fie acreditate, chiar într-o formă simplificată.

4 Caducitatea recunoașterii nu afectează statutul oficial al actelor anterior încheiate de reprezentanții consulari a căror recunoaștere a fost retrasă. Ei își pierd însă atribuțiile pentru viitor, în absența unor acorduri contrare.

5 Recunoașterea primează în fața efectivității, acordând entităților lipsite de efectivitate posibilitatea de a fi reprezentate prin agenți diplomatici și consulari, cu depline privilegii și puteri în statul gazdă.

În privința participării la tratate și organizații internaționale, am dedus următoarele concluzii:

1 Încheierea de tratate internaționale nu este juridic incompatibilă cu nerecunoașterea, dar simbolic nerecunoașterea nu poate subzista încheierii unor tratate de prietenie sau de alianță.

2 Participarea statului nerecunoscut la tratate multilaterale este posibilă numai în condițiile impuse de tratatele respective. Cele deschise „tuturor statelor” sunt teoretic deschise și statelor nerecunoscute, ținând însă cont de procedura depozitarului lor.

3 Participarea la un tratat alături de un stat nerecunoscut poate avea loc, eventual cu formularea unei rezerve în acest sens. În funcție de scopul și obiectul tratatului, ea are sau nu efecte juridice.

4 Existența unui stat nerecunoscut pe un teritoriu pretins de un stat parte la un tratat nu împiedică întotdeauna exercitarea drepturilor convenționale ale statului parte, și nici nu eliberează pe celelalte state părți de la obligația de a respecta exercițiul acestor drepturi de către statul parte.

5 Participarea statelor nerecunoscute la organizații internaționale este posibilă dacă se urmează procedura specifică de admitere. Odată admise, ele interacționează cu statele care nu le-au recunoscut pe picior de egalitate.

6 Participarea statelor nerecunoscute este posibilă și în ONG-uri internaționale, unde prevederile statutelor acestora sunt decizorii în privința aditerii lor.

7 Statele nerecunoscute pot să-și înființeze propriile organizații internaționale, care însă pot să nu fie recunoscute, în baza criteriului cantitativ al efectului constitutiv al recunoașterii organizațiilor internaționale, formulat de Curtea Internațională de Justiție în cauza *Reparațiilor*.

Într-o secțiune separată, am analizat situația statelor nerecunoscute în fața Comisiei și Curții Europene a Drepturilor Omului. Am putut trage concluzia că statele nerecunoscute au o situație diferită în subsistemul dreptului internațional public creat prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului, de cea din dreptul internațional public general. Instanța înființată prin Convenție nu poate judeca decât din perspectiva Convenției ca drept suprem, dreptul internațional public nefiind luat în considerare decât în completare. Așadar, în ochii instanței, nu se poate invoca existența unor state nerecunoscute pe teritoriul statelor membre la Convenție, deoarece s-ar încălca imperativul inexistenței unui vid juridic în sfera de aplicare a Convenției. De aceea, din perspectiva instanței, răspunderea va aparține aceluși stat membru care exercită jurisdicția în sensul special propriu al art. 2 din Convenție, care articol este compatibil, tocmai prin acest sens larg, cu efectivitatea unui stat nerecunoscut pe teritoriul în care se caută aplicarea acesteia.

Trecând la efectele de drept privat ale existenței statului nerecunoscut, am început cu o analiză a relației dintre suveranitate și sistemul de drept. Am concluzionat că orice stat suveran are un sistem de drept propriu, având o normă fundamentală a cărei aplicabilitate reiese din însăși efectivitatea sa. Efectivitatea trebuie să fie cel puțin internă, dar și externă, atunci când ordinea juridică a teritoriului respectiv este înglobată în cea a unui alt suveran. Altfel spus, relația suveranitate-ordine juridic este reciprocă, suveranitatea permițând funcționarea unei ordini juridice efective și proprii, iar existența ordinii juridice efective și proprii fiind o probă a suveranității.

Am analizat apoi dreptul interzonal, ca o potențială soluție prin care să se aplice dreptul efectiv dintr-un teritoriu, fără însă a se afirma existența unei suveranități diferite de cea a statului recunoscut ca suveran pe acel teritoriu. Am constatat însă că dreptul interzonal nu poate fi însă o soluție pentru conflictele de legi cu state nerecunoscute, decât în situații cu totul excepționale, cum ar fi cea a statelor divizate, sau în relația dintre statul-mamă și un teritoriu care și-a proclamat independența, care nu îi este recunoscută.

Am remarcat o inconsecvență aparentă în sensul că, în ciuda nerecunoașterii, statele și instituțiile lor iau act de existența statului nerecunoscut. Astfel, statele sunt părți la tratate internaționale și membre în organizații internaționale alături de state nerecunoscute. Ele acordă imunități statului nerecunoscut. Unele întrețin raporturi consulare cu acesta. Instanțele lor fac aplicarea dreptului statului nerecunoscut. Unele recunosc actele de stare civilă ale statelor nerecunoscute, iar altele chiar hotărârile emise de instanțele statului nerecunoscut.

Am explicat această inconsecvență, pe care o consider aparentă, prin faptul că, în realitate, statele înțeleg necesitatea de a da efect obligațiilor corelative existenței unui stat, chiar nerecunoscut. De asemenea, ele nu pot ignora o situație de fapt care constă în aceea că, pe un anumit teritoriu, unde locuiește o anumită populație, există o formă de organizare socială și funcționează un sistem administrativ. În virtutea atribuțiilor cu care această administrație (a statului nerecunoscut) este investită potrivit dreptului său intern, ea emite acte și contribuie (constitativ, declarativ sau pentru opozabilitate) la nașterea, modificarea și stingerea raporturilor juridice între persoane fizice și juridice. De asemenea, ea însuși intră, în numele statului nerecunoscut sau al unor emanații și organe subordonate acestuia, în relații juridice de toate tipurile, atât cu subiecte de drept intern, cât și cu subiecte de drept din alte state, și cu subiecte de drept internațional public.

Apelând la jurisprudența internațională și la practica statelor, am dedus că trebuie făcută o distincție între *cunoaștere* și *recunoaștere*, acestea fiind două instituții juridice care privesc, în domeniul nostru, efectele existenței statelor nerecunoscute.

Prin *cunoașterea existenței unui stat* (pe scurt, *cunoaștere*) înțeleg „reflectarea în acțiunile unui stat, luate prin intermediul organelor sale, a existenței unui alt stat”. Termenul de *cunoaștere* nu este folosit în acest sens în doctrina română. Cel mai apropiat termen ar fi cel de *luare la cunoștință judiciară*, însă acesta este specific dreptului procesual. El este folosit, de exemplu, atunci când spunem că instanța are cunoștință judiciară despre legea proprie, sau despre un fapt notoriu, dar nu și despre legea străină, sau despre un fapt ce trebuie dovedit. Esența distincției dintre *cunoașterea stătalității* și *recunoașterea* ei este că stătalitatea există independent și *ipso facto*, fără să aibă nevoie de recunoașterea altor state, pe când recunoașterea este un act de voință, discreționar, al autorului său, care declară că acceptă această existență. Jurisprudența internațională justifică folosirea binomului *cunoaștere – recunoaștere* prin prezența sa în jurisprudența relevantă a tuturor statelor cercetate.

Utilitatea distincției *cunoaștere – recunoaștere* vine din faptul că toate acțiunile (înțelegând actele și faptele materiale) statelor, prin organele lor, în privința unui stat nerecunoscut, pot fi astfel

clasificate ca fiind acțiuni întreprinse fie în temeiul *cunoașterii*, fie al *nerecunoașterii* statului respectiv. Astfel, nu mai este cazul să căutăm în problema nerecunoașterii soluții pe care ea nu le poate da, în calitate de act politico-juridic, și nici să afirmăm că recunoașterea și nerecunoașterea sunt lipsite de consecvență. Dacă distingem între acte de *cunoaștere* și acte de *recunoaștere*, vom observa că există o consecvență aproape unanimă a practicii în tratamentul statelor nerecunoscute.

Orice distincție necesită un criteriu. Apreciez că acest criteriu este oferit de *caracterul raportului juridic aflat în discuție*. Astfel, apreciez că este aplicabilă *cunoașterea* în toate raporturile juridice de drept privat (inclusiv internațional privat), precum și în raporturile juridice de drept intern unde chestiunea existenței statului apare ca o problemă prealabilă. De asemenea, *cunoașterea* este aplicabilă în raporturile de drept internațional public acolo unde sunt puse în discuție drepturile inerente calității de stat.

Recunoașterea și opusul său *nerecunoașterea* sunt aplicabile în raporturile juridice de drept intern public unde existența statului este o chestiune principală. De asemenea, ele sunt aplicabile în raporturile de drept internațional public atunci când nu drepturile inerente statalității, ci exercițiul relațiilor internaționale ale statului nerecunoscut este în cauză.

Soluția mai are însă un avantaj esențial. *Cunoașterea* și *recunoașterea* își produc efectele în funcție de existența sau nu a statului. Efectele pozitive ale *cunoașterii* nu pot apare, prin definiție, decât dacă statul nerecunoscut *există în mod obiectiv*. Aprecierea existenței obiective a statului se face, în funcție de criteriile arătate în Capitolul I, de către *for*. Prin *for* înțelegem sensul său cel mai extins, adică persoana, autoritatea ori instituția care face raționamentul juridic, iar în caz de litigiu instanța ori tribunalul arbitral. În acest sens, soluția binomului *cunoaștere-recunoaștere* nu oferă doar un filtru al domeniilor în care se poate da efect existenței unui stat nerecunoscut, ci și un filtru care să verifice existența însăși a acestuia.

Pornind de la cele de mai sus, am constatat că cvasi-unanimitatea jurisprudenței actuale este în sensul aplicării legii statului nerecunoscut. În privința cetățeniei străinului din statul nerecunoscut, statele o privesc dual, atât ca instituție de drept public, cât și de drept privat. Ca instituție de drept public, nerecunoașterea unui stat atrage nerecunoașterea cetățeniei acestuia. Însă, în dreptul internațional privat, elementul de legătură *cetățenie* poate face trimitere la legislația statului nerecunoscut, ca o formă de manifestare a *cunoașterii* acestuia. Condiția juridică a străinului din statul nerecunoscut are elemente de drept public și de drept privat. În funcție de considerentele arătate mai sus, statul va cunoaște și va da efect existenței statului nerecunoscut, sau

va aplica efectele nerecunoașterii. Varietatea situațiilor ce pot apare mă împiedică să detaliez toate soluțiile posibile, care sunt multiplicare și de faptul că, atunci când refuzul recunoașterii nu se bazează pe o obligație internațională, statul are o marjă de apreciere în privința efectelor concrete ale nerecunoașterii în dreptul său intern public. În fine, în privința conflictelor de competență internațională, a hotărârilor străine și a altor acte publice, apreciez că existența statului nerecunoscut nu împiedică recunoașterea hotărârilor și altor acte publice măcar ca probe pentru dovedirea *raportului juridic* pe care îl constată. Iar conflictele de competență pe care le-am analizat demonstrează că existența statului nerecunoscut poate avea uneori efecte în privința competenței internaționale sau personale a instanțelor.

Am încheiat partea I a studiului cu analiza efectelor în timp ale recunoașterii statelor. Timpul are relevanță, ca pretutindeni, și în materia nerecunoașterii statelor. Ea se remarcă pe trei planuri: 1) momentul nașterii statelor; 2) efectele retroactive ale recunoașterii lor; și 3) problema prescripției dreptului la acțiune al statelor recunoscute, în raport cu timpul trecut pe durata cât nu erau recunoscute, și ca atare nu puteau acționa în justiție. Din analiza lor, reies următoarele principii:

1 Data formală a apariției statului nu se poate stabili decât posterior în majoritatea cazurilor, în acest scop fiind utile declarațiile de independență sau alte acte similare.

2 Efectul retroactiv al recunoașterii, deși justificat logic prin caracterul său declarativ, nu este universal și poate fi negat în dreptul intern al statului autor al recunoașterii.

3 Corespunzător, drepturile patrimoniale ale statului nerecunoscut pot fi afectate potrivit cu politica statului autor al recunoașterii.

Partea a II-a a lucrării este dedicată anexiunilor nerecunoscute de teritorii. Aici am restrâns analiza istorică la situațiile de anexiune postbelice sau care s-au continuat și după 1945. Cea mai recentă dintre acestea este anexiunea Crimeei, pe care am prezentat-o pe larg, cu cronologia evenimentelor, precum și prin prezentarea detaliată a actelor normative și executive emise de ambele părți (Federația Rusă și Ucraina) în scopul, respectiv împotriva, anexiunii peninsulei.

În acest context, am făcut o prezentare succintă a principiului integrității teritoriale, ca justificare pentru problema analizată, și anume obligația de nerecunoaștere colectivă a anexiunilor teritoriale ilegale în dreptul internațional public. Am constatat că acest principiu fundamentează în dreptul contemporan o asemenea obligație de nerecunoaștere. Primii pași în acest sens au fost făcuți încă din 1932, odată cu anexiunea Manciuriei de către Japonia, urmată de constituirea statului Manchukuo. Cu această ocazie, Liga Națiunilor a numit un subcomitet de experți care au redactat un Raport cu privire la atitudinea și relațiile pe care statele membre ale Ligii le puteau avea cu

Manchukuo în ciuda nerecunoașterii (Raportul, pentru ineditul său și deoarece este extrem de greu de găsit, este reprodus *in toto* în Anexă). Din analiza practicii statelor am constatat că structura problemei, dar și principiile propuse de acest Raport au rămas valabile până în zilele noastre.

Am analizat apoi efectele anexiunilor nerecunoscute în dreptul internațional public. Am constatat că interdicția anexiunilor forțate este completată de principiul continuității statului, care exprimă negarea anexiunii și a efectelor sale. Societatea internațională refuză să ia notă de dispariția statului. Acest principiu al continuității se bazează pe o ficțiune în sensul că statul nu încetează să existe, deși nu mai îndeplinește condițiile existenței sale. Principiul a fost aplicat atât Kuweitului, care era reprezentat de guvernul său în exil, cât și statelor baltice. În domeniul anexiunii statelor, legalitatea primează efectivității, constituind o piedică eficientă în fața dispariției personalității juridice a statului anexat. După încetarea anexiunii, existența continuă a statului anexat produce efecte depline în toate domeniile dreptului public și privat.

În privința relațiilor diplomatice, a participării la tratate și organizații internaționale am reținut următoarele principii:

1 Relațiile diplomatice cu statul anexat se mențin atât timp cât există un guvern în exil, care să poată exercita un minim de efectivitate concurentă anexiunii.

2 Nerecunoașterea anexiunii este compatibilă cu prezența consulară pe teritoriul anexat.

3 Tratatele încheiate cu statul anexat se mențin în vigoare, în cazul nerecunoașterii anexiunii, și aceasta chiar și în lipsa unui guvern în exil, deoarece aplicarea lor unilaterală poate avea loc și fără reciprocitate. Tratatele încheiate de statul anexant sunt nule, cu excepția celor teritoriale. Tratatele încheiate de către autoritățile *de jure* rămân valabile și după încetarea anexiunii.

4 Statul anexat nu își pierde locul ocupat în diferite organizații internaționale, atât timp cât are un minim de autorități în exil care să opună o efectivitate concurentă anexantului.

În privința bunurilor și datoriilor publice, am reținut că, chiar dacă statul anexant beneficiază de folosirea bunurilor publice de pe teritoriul anexat, iar echitatea ar cere obligarea sa la plata datoriilor asociate aceluia teritoriu, practica statelor refuză o asemenea normă. Mai mult, în condițiile unei anexiuni nerecunoscute, este puțin probabil că, refuzând titlul unui stat asupra teritoriului anexat, alte state vor putea să îi impute datoriile conexe. Ele pot însă să caute a atrage răspunderea anexantului pe alte temeuri, de exemplu pentru daune de război sau în baza propriilor acte ilicite, așa cum specifică și Ucraina în privința răspunderii pentru daunele aduse de Rusia locuitorilor Crimeei, în virtutea ocupației sale.

Din perspectiva dreptului internațional privat, o anexiune nerecunoscută are unele efecte, cel

mai important fiind aplicarea legii efective pe teritoriul anexat. Din spețele analizate a reieșit predominanța *cunoașterii* anexiunii, adică a primatului efectivității în fața efectelor nerecunoașterii. Însă, din punctul de vedere al dreptului public și al nerecunoașterii, ulterior încetării anexiunii, statele pot folosi diverse mijloace diplomatice pentru a obține repunerea în situația anterioară a celor afectați de legile edictate de statul anexant. Din doctrina și practica statelor sus reiese că statele nu recunosc cetățenia acordată în urma unei anexiuni nerecunoscute, dând prioritate cetățeniei anterioare, a suveranului legitim, atât timp cât acesta există cel puțin artificial, în temeiul recunoașterii. Dacă acesta nu mai există nici măcar ca o ficțiune juridică, nerecunoașterea cetățeniei dobândite prin anexiune conduce la declararea ca apatrizi a persoanelor vizate. Nerecunoașterea va fi acoperită prin însăși opțiunea persoanei vizate care, prin diferite acte și fapte, poate să accepte liber dobândirea noii cetățenii. În privința actelor publice din teritoriul anexat, apreciez că soluția corectă este cea prezentată de mine în privința actelor publice ale statelor nerecunoscute. Într-adevăr, deși câmpul de acțiune al *cunoașterii* este mai limitat în cazul anexiunii, existând principiul nerecunoașterii anexiunilor obținute prin forță, în temeiul hotărârii Curții Internaționale de Justiție în cauza *Namibia*, dar și al faptului că statul anexant exercită efectiv suveranitatea pe acel teritoriu, reglementând viața oamenilor, se pot admite acte publice ale sale, cel puțin cu valoare de probe. Situația este diferită atunci când statul suveran *de jure* reușește să ofere serviciile de bază și locuitorilor teritoriului anexat, cum face de exemplu Ucraina, privitor la actele de stare civilă. În acest caz, nerecunoașterea anexiunii poate avea efecte depline, deoarece lipsește efectivitatea totală a anexiunii și este rezonabil să se ceară locuitorilor să apeleze la autoritățile suveranului *de jure*.

Cunoașterea, recunoașterea și nerecunoașterea sunt fațete ale unui fenomen unic: statele și anexiunile teritoriale apar în practică, iar statele terțe (atât ca autoare, arbitre și subiecte ale dreptului internațional public, cât și prin prisma puterilor legislativă, executivă și judiciară din dreptul fiecăruia dintre ele) vor și trebuie să ia o poziție față de aceste realități. Lucrarea mea a căutat să discearnă logica și justificarea juridică a acestor poziții, fără de care în spatele dreptului s-ar ascunde arbitrariul și primatul puterii. Nădăjduiesc că lectorul va găsi împlinită această dorință și că doctrina și jurisprudența prezentate îi vor servi drept exemple relevante.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A. VOLUME

***, *The League and „Manchukuo”. The Sixth Phase of the Chinese-Japanese Conflict. January 1, 1933 – August 1, 1934*, (Geneva: Geneva Research Center, 1934)

Alejandro Alvarez, *Le droit international americain* (Paris: Pedone, 1920)

Dionisio Anzilotti, *Cours de Droit International* (Paris: Recueil Sirey, 1929)

Bogdan Aurescu, *Romania and the International Court of Justice*, (București: Hamangiu, 2014)

Shahen Avakian, *Nagorno-Karabagh. Legal Aspects*, (Yerevan: Tigran Mets, 2010)

Arthur Benz, *Der moderne Staat. Grundlagen der politologischen Analyse*, (Munche: Oldenbourg, 2008)

Barbu B. Berceanu, *Cetățenia. Monografie juridică* (București: All Beck, 1999)

Hans Martin Blix, „Contemporary Aspects of Recognition”, în RCADI, vol. 1970

Bernard R. Blot, *Non recognition and treaty relations*, (Leiden: Sijthoff, 1968)

William Bradford Simons (ed.), *Encyclopedia of Soviet Law*, (Haga: Brill, 1985)

James Brierly, *The Law of Nations* (New York: Oxford University Press, 1955)

Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, (Oxford: Oxford University Press, 1998)

Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (London: Macmillan, 1977)

Cornelii van Bynkershoek, *Quaestionum juris publici*, la adresa
<https://archive.org/details/corneliivanbynke00bijnx>

Annetta Caratsch Gattiker, *L'affaire Conradi* (Berna: H. Lang, 1975)

Antonio Cassese, *International Law*, (Oxford: Oxford University Press, 2005)

Jean Charpentier, *La reconnaissance internationale et l'evolution du droit des gens* (Paris: Pedone, 1956)

Ti-Chiang Chen, *The International Law of Recognition, with Special Reference to Practice in Great Britain and the United States* (Londra: Stevens & Sons, 1951)

James Crawford, *The Creation of States*, (Oxford: Clarendon Press, 2006)

James Crawford, *The Creation of States in International Law*, (Oxford: Oxford University Press, 1979)

Norman Davies, *Vanished Kingdoms: The History of Half-Forgotten Europe* (Londra: Penguin, 2012)

Vladimir-Djuro Degan, „Creation et Disparition de l'Etat (A la Lumiere du Demembrement des Trois Federations Multiethniques en Europe)”, în RCADI, vol. 1999

John Dugard, „The Secession of States and Their Recognition in the Wake of Kosovo”, în RCADI, vol. 2013

Rafael Waldemar Erich, „La Naissance et la Reconnaissance des Etats”, în RCADI, vol. 1926

David Feldmann, „International personality” în RCADI, vol. 1985

Sir John Fischer Williams, „La Doctrine de la Reconnaissance en Droit International et ses Developpements Recents”, în RCADI, 1933

Jochen A. Frowein, *Das De facto Regime im Volkerrecht* (Bonn: Heymann, 1968)

Georg Geike, *Staatsangehorigkeitsrecht der Sowjetunion* (Berlin: A. Metzner, 1964)

- Hugo Grotius, *De jure belli ac pacis*, la adresa <http://oll.libertyfund.org/titles/1947#Grotius>
- Paul Guggenheim, *Traité de droit international public* (Geneva: Librairie Georg, 1953)
- Thomas Curson Hansard, *The Parliamentary Debates from the Year 1803 to the Present Time* (Londra: T. C. Hansard, 1816)
- August Wilhelm Heffter, *Das Europäische Völkerrecht der Gegenwart*, (Berlin: E. H. Schroeder, 1844)
- Institutul de Drept Internațional, *Tableau general des resolutions (1873-1956)*, (Basel: Hans Wehberg, 1957)
- Georg Jellinek, *Allgemeine Staatslehre* (Berlin: Gehlen, 1966)
- Andre Jumeau, *Le refuge du gouvernement national a l'etranger*, (Paris: P. Roubaud, 1941)
- Justinian, *Digeste*, la adresa <http://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest10.shtml>
- George W. Keeton, „Extraterritoriality in International and Comparative Law”, în RCADI, vol. 1948
- Hans Kelsen, *Principles of International Law* (New York: Rinehart & Co., 1952)
- Jan Klabbers, Martti Koskenniemi et. al. (ed.), *State Practice Regarding State Succession and Issues of Recognition*, (Haga: Kluwer Law International, 1999)
- Marcelo G. Kohen (ed.), *Secession: International Law Perspectives*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006)
- Robert Langer, *Seizure of Territory* (Princeton: Princeton University Press, 1947)
- Hersch Lauterpacht, *Recognition in International Law*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1947)
- Raphael Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe. Law of Occupation. Analysis of Government. Proposals for Redress* (Washington: Carnegie Endowment for International Peace – Division of International Law, 1944)
- Dan Lupașcu, Diana Ungureanu, *Drept internațional privat*, (București: Universul Juridic, 2012)
- Dov Lynch, *Managing Separatist States: A Eurasian Case Study*, PSIS Occasional Paper nr. 32, 2001, la adresa www.iss.europa.eu/uploads/media/occ032.pdf
- Bronwen Manby, *Struggles for Citizenship in Africa*, (Londra: Zed Books, 2009) disponibilă la http://www.afrimap.org/english/images/report/struggles-ch8_20091009.pdf
- Krystyna Marek, *Identity and Continuity of States in Public International Law*, (Geneva: Droz, 1954)
- Karl von Martens, *Causes celebres du droit des gens*, (Leipzig: F. A. Brockhaus, 1859)
- Raluca Miga-Beșteliu, *Drept internațional public*, (București: C.H. Beck, 2010)
- Mark Moiseevich Boguslavskii, *Private International Law: The Soviet Approach*, (Haga: Martinus Nijhoff, 1988)
- Lassa Francis Lawrence Oppenheim, *International Law* (Londra: Longmans, Green and Co., 1928)
- Lassa Francis Lawrence Oppenheim, *International Law: A Treatise*, (Londra: Longmans Green and Co, 1905)
- Lassa Francis Lawrence Oppenheim, *International Law* (Londra: Longmans, 1955)
- Polydore de Paepe, *Etudes sur la competence civile a l'egard des etrangers et de leurs agents politiques, diplomatiques ou consulaires*, (Bruxelles: E. Bruylant, 1894)
- Antoine Pillet, *Traite Pratique de Droit International Prive*, (Paris: Librairie Sirey, 1923)

- George Plastara, *Manual de drept internațional public cuprinzând și o expunere a conflictelor de legi (Drept internațional privat)*, (București: Ed. All Beck, 2004)
- Sebastian Ploier, *Nicht-anerkannte- "Staaten" im post-sowjetischen Raum: Transnistrien, Abchasien, Sodossetien und Bergkarabach*, teză de masterat la Universitatea din Viena, 2011
- Bianca Maria Carmen Predescu, *Drept internațional privat. Partea generală* (București: Wolters Kluwer, 2010)
- Nguyen Quoc Dinh, Patrick Daillier, Alain Pellet, *Droit international public*, (Paris: LGDJ, 1992)
- Thomas Rauscher, *Internationales Privatrecht*, (Heidelberg: C. F. Muller, 2012)
- Marcel Roger, *Hier la decolonisation, aujourd'hui la resistance a l'agression indonesienne* (Paris: l'Harmattan, 1977)
- Hartmut Schiedermaier (ed.), *Kolner Schriften zu Recht und Staat*, (Frankfurt am Main: Peter Lang, 1998)
- Georg Schwarzenberger, *International Law* (Londra: Stevens, 1957)
- Ignaz Seidl-Hohenveldern, Gerhard Hafner, *Liber Amicorum Professor Ignaz Seidl-Hohenveldern*, (Amsterdam: Martinus Nijhoff, 1998)
- Malcolm N. Shaw, *International Law*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008)
- Rupert Sherman, *Caught in Limbo, The Palestinian Authority and the Misunderstood State in International Law*, lucrare de dizertație, Universitatea din Otago, 2005, la adresa: <http://www.otago.ac.nz/law/research/journals/otago036308.pdf>
- Dragoș-Alexandru Sitaru, *Drept internațional privat*, (București: C. H. Beck, 2013)
- Hubert Thierry et al., *Droit international public* (Paris: Montchrestien, 1986)
- Uniunea Panamericană, *The Basic Principles of the Pan American System* (Washington: Pan American Union, 1943)
- Emer de Vattel, *Le Droit des Gens*, (Londra: Liberos Tutor, 1758)
- Joe Verhoeven, *La reconnaissance internationale dans la pratique contemporaine* (Paris: Pedone, 1975)
- Joe Verhoeven, „Relations internationales de droit privé en l'absence de reconnaissance d'un état, d'un gouvernement ou d'une situation”, în RCADI, vol. 1985
- Sanjay Kumar Verma, *An Introduction to Public International Law*, (New York: PHI Learning, 2004)
- Jan Hendrik Willem Verzijl, *International Law in Historical Perspective* (Haga: Martinus Nijhoff Publishers, 1973)
- Paul de Visscher, „Cours général de droit international public”, în RCADI, vol. 1972
- Paul Weis, *Nationality and Statelessness in International Law* (Haga: Brill, 1956)
- Eric Wyler, *Theorie et pratique de la reconnaissance d'Etat – Une approche epistemologique du droit international*, (Bruxelles: Bruylant, 2013)
- Ann Van Wynen Thomas, *Non-intervention* (Michigan: Southern Methodist University Press, 1956)
- Giuliana Ziccardi Capaldo, *Le situazioni territoriali illegitime nel diritto internazionale* (Napoli: Editoriale Scientifica, 1977)
- Gerhard Zimmer, *Gewaltsame territoriale Veränderungen und ihre völkerrechtliche Legitimation* (Berlin: Duncker & Humblot, 1971)

B. ARTICOLE

- Louis Balmond, Notă cronică RGDIPub, vol. 118 (2014), 898-903
- Thomas Baty, „Abuse of Terms: Recognition, War”, AJIL, vol. 30 (1936), 377ss.
- Thomas Baty, „Can Anarchy Be a State”, AJIL, vol. 28 (1934), 445ss.
- Mohamed Bennouna, „L'admission d'un nouveau membre a l'Organisation de l'Unite africaine”, AFDI, vol. 26 (1980), 193-198.
- Remigiusz Bierzanek, „La non-reconnaissance et le droit international contemporain”, AFDI, 1962, 117-137
- Veronkia Bilkova, „The Use of Force by the Russian Federation in Crimea”, ZaöRV, vol. 75 (2015-I), 31ss.
- Edwin Borchard, „Recognition and Non-Recognition”, AJIL vol. 36 (1942), p. 108ss.
- Herbert Whittaker Briggs, „Recognition of States: Some Reflections on Doctrine and Practice”, AJIL, vol. 43 (1949), 120ss.
- Charles Cadoux, „Naissance d'une Nation: le Zimbabwe”, AFDI, vol. 26 (1980), 9-29
- Octavian Căpățână, „Restitutio – Caracteristici ale Timpului juridic”, RRDP, nr. 4/2007, 11ss.
- Jean Charpentier, „La Reconnaissance du G.P.R.A.”, AFDI, vol. 5 (1959), 799-816
- Theodore Christakis, „Self-Determination, Territorial Integrity and *Fait Accompli* in the Case of Crimea”, ZaöRV, vol. 75 (2015-I), 80-90
- Edouard Clunet, „L'or bolcheviste en voyage et les creanciers francais de la Russie”, JDI, 1920, 477-481
- Claude-Albert Colliard, „La question de Formose”, AFDI, vol. 1 (1955), 67-84
- Olivier Corten, „Declarations Unilaterales d'Independance et Reconnaissances Prematures: Du Kosovo a l'Ossetie du Sud et a l'Abkhazie”, RGDIPub, vol. CXII, 721ss.
- L. Delbez, "Du Territoire dans ses Rapports avec l'Etat", RGDIPub, Nr. 39, 1932, 46ss.
- D. J. Devine, „The Status of Rhodesia in International Law”, *Acta juridica*, vol. 16 (1974), 109ss.
- Edwin D. Dickinson, „Recognition Cases 1925-1930”, AJIL, 1931, 220-222.
- Giovanni Distefano, „Observations eparses sur les caracteres de la personnalite juridique internationale”, AFDI, vol. 53 (2007), 105-128
- Alena F. Douhan, „International Organizations and Settlement of the Conflict in Ukraine”, ZaöRV, vol. 75 (2015-I), 200ss.
- Helene Ruiz Fabri, „Genese et disparition de l'etat a l'epoque contemporaine”, AFDI, vol. 38 (1992), 153-178
- Georges Fischer, „Accord relatif au siege”, AFDI, vol. 1 (1955), 393-406
- Georges Fischer, „L'indpendance de la Guinee et les accords franco-guineens”, AFDI, vol. 4 (1958), 711-722
- Georges Fischer, „La non reconnaissance du Transkei”, AFDI, vol. 22 (1976), 63-76
- Georges Fischer, „Le probleme rhodesien”, AFDI, vol. 11 (1965), 41-69
- Sir John Fischer Williams, „Some Thoughts on the Doctrine of Recognition in International Law”, *Harvard Law Review*, vol. 47 (1934), 776ss.
- Maurice Flory, „Algerie Algerienne et Droit International”, AFDI, vol. 6 (1960), 973-998
- Maurice Flory, „La fin de la souverainete francaise en Algerie”, AFDI, vol. 8 (1962), 905-919
- Maurice Flory, „La partition de Chypre”, AFDI, vol. 30 (1984), 177-186
- Lazăr Focșăneanu, „Les grands traites de la Republique populaire de Chine”, AFDI, vol. 8 (1962), 139-177
- Lazăr Focșăneanu, „Les Traités de paix du Japon”, AFDI, vol. 6 (1960), 256-290

- Raymond Goy, „La jurisprudence de la Commission de Conciliation franco-italienne et l'interpretation du traite de paix avec l'Italie”, AFDI, vol. 5 (1959), 321-333
- Raymond Goy, „La reunification du Yemen”, AFDI, vol. 36 (1990), 249-265
- Raymond Goy, „L'indépendance de la Namibie”, AFDI, vol. 37 (1991), 387-405
- Raymond Goy, „L'indépendance du Timor oriental”, AFDI, vol. 45 (1999), 203-225
- Thomas D. Grant, *The Budapest Memorandum and Beyond: Have the Western Parties Breached a Legal Obligation?* la adresa <http://www.ejiltalk.org/the-budapest-memorandum-and-beyond-have-the-western-parties-breached-a-legal-obligation/>
- Jean-Francois Guilhaudis, „La question de Timor”, AFDI, 1977, 307-324
- Mark S. W. Hoyle, „The Mixed Courts of Egypt: An Anniversary Assessment”, *Arab Law Quarterly*, vol. 1, nr. 1 (noiembrie 1985), 60-68
- D. A. Ijalaye, „Was Biafra at Any Time a State in International Law?”, *AJIL*, vol. 67 (1971), 551ss.
- Julien Jeanneney, „L'Atlantide. Remarques sur la Submersion de l'Integralite du Territoire d'un Etat”, *RGDIPub*, vol. 116 (2012), 95-130
- Emmanuelle Jouannet, „Le Droit International de la Reconnaissance”, *RGDIPub*, vol. 116 (2012), 769-800
- Jean-Francois Juilliard, Françoise Moussu, „Chronologie des faits internationaux d'ordre juridique”, AFDI, vol. 8 (1962), 1037-1108
- Anatoly Kapustin, „Crimea's Self-Determination in the Light of Contemporary International Law”, *ZaöRV*, vol. 75 (2015-I), 101-108
- Hans Kelsen, „Recognition in International Law, Theoretical Observations”, *AJIL*, vol. 35 (1941), 605ss.
- Rahim Kherad, „La reconnaissance internationale des Etats baltes”, *RGDIPub*, 1992, 843-872
- Alexandre-Charles Kiss, „Notes d'arrets”, AFDI, vol. 2 (1956), 776-791
- Alexandre-Charles Kiss, „La fusion entre Etats et la pratique française du droit international”, AFDI, vol. 4 (1958), 682-692
- Pierre Koenig, „La frontiere de l'Oder-Neisse”, AFDI, vol. 36 (1990), 107-123
- Joseph L. Kunz, „L'option de nationalite”, *RCADI*, vol. 1930, 112ss.
- Joseph L. Kunz, „The State Treaty With Austria”, *AJIL*, vol. 49 (1955), 535ss.
- Jean-Francois Lachaume, „Jurisprudence française concernant le droit international – année 1969”, AFDI, vol. 16 (1970), 931-935
- Manfred Lachs, „Recognition and Modern Methods of International Co-operation”, *BYIL*, Vol. 35 (1959), 256ss.
- Armand Laine, *Des personnes morales en droit international prive*, JDI, 1893, 289ss.
- Marie-Pierre Lanfranchi, „L'accord fondamental du 30 decembre 1993 entre le Saint-Siege et Israel”, AFDI, vol. 40 (1994), 326-355
- Ruth Lapidoth s.a., „Les elements constitutifs de l'Etat et la declaration du Conseil National Palestinien du 15 novembre 1988”, *RGDIPub*, 1992, 777-809
- Hersch Lauterpacht, „The Contemporary Practice of the United Kingdom in the Field of International Law – Survey and Comment, V”, *ICLQ*, vol. 7 (1958), 92ss.
- Laurent Lucchini, „La Namibie, une construction des Nations Unies”, AFDI, vol. 15 (1969), 355-374
- Alexandre Makarov, „Regles generales du droit de la nationalite”, *RCADI*, vol. 1949, 322ss.

Rafaelle Maison, „La situation internationale de Hong Kong: quelques questions d'actualite”, AFDI, vol 46 (2000), 111-130

Christian Marxsen, „Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea”, ZaöRV, vol. 75 (2015-I), 23ss.

Zeljko Matic, „The Yugoslav Act Concerning Private International Law”, *Netherlands International Law Review*, vol. 30, nr. 2, 1983, 220-239

Maurice Mendelson și Susan Hulton, „La revendication par l'Irak de la souverainete sur le Koweit”, AFDI, vol. 36 (1990), 195-227

Oleksandr Merezhko, „Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law”, ZaöRV, vol. 75 (2015-I), 167ss.

Enrico Milano, „Russia's Veto in the Security Council: Whither the Duty to Abstain under Art. 27(3) of the UN Charter?”, ZaöRV, vol. 75 (2015-I), 215-231

K. P. Misra, „India's policy of recognition of States and governments”, AJIL, vol. 55 (1961), 420ss.

Jean-Philippe Mochon, „Le Consul General de France a Jerusalem: aspects historiques, juridiques et politiques de ses fonctions”, AFDI, vol. 42 (1996), 929-945

Jean-Philippe Monnier, „La succession d'Etats en matiere de responsabilite internationale”, AFDI, vol. 8 (1962), 65-90

Photini Pazartzis, „La reconnaissance d'une republique yougoslave: la question de l'ancienne Republique yougoslave de Macedonie (ARYM)”, AFDI, vol. 41 (1995), 281-297

Alain Pellet, „L'activite de la Commission d'arbitrage de la Conference europeenne pour la paix en Yougoslavie”, AFDI, vol. 38 (1992), 220-238

Allain Pellet, *Note sur la Commission d'Arbitrage de la Conference Europeenne pour la Paix en Yougoslavie*, AFDI, 1991, 329ss.

Sebastian Pritzkow, „Dokumentation zur Integration der Krim in die Russlandische Foderation”, *Osteuroparecht*, vol. 60 (2014-4), 426-436

Stefan Oeter, „The Kosovo Case – An Unfortunate Precedent”, ZaöRV, vol. 75 (2015-I), 72ss.

Kurt Rabl, „Zu jungsten Entwicklung der slowakischen Frage”, ZaöRV, vol. IX (1939), 284ss.

Robert J. Reinstein, „Recognition: A Case Study on the Original Understanding of Executive Power”, *University of Richmond Law Review*, vol. 45 (2011), 861ss.

Robert J. Reinstein, „Is the President's Recognition Power Exclusive?”, *Temple Law Review*, vol. 86, nr. 1 (toamna 2013), 1ss.

Raphael Rivier, „Consequences juridiques de l'edification d'un mur dans le territoire palestinien occupe, Cour internationale de Justice, avis consultatif du 9 juillet 2004”, AFDI, vol. 50 (2004), 292-336

Sabrina Robert-Cuendet, „Aspects historiques et juridiques de la crise d'aout 2008: Des conflits interethniques a la guerre ouverte avec la Russie”, AFDI, vol. 54 (2008), 177ss.

Milan Sahovic, „La reconnaissance mutuelle entre les republiques de l'ex-Yougoslavie”, AFDI, vol. 42 (1996), 228-233

Jean Salmon, „La proclamation de l'Etat palestinien”, AFDI, 1988, 37-62

James Edmund Sandford Fawcett, „The Judicial Committee of the Privy Council and International Law”, BYIL, 1967, 237ss.

Carlo Santulli, „La Crise Ukrainienne: Position du Probleme”, RGDIPub, vol. 118 (2014), 799-820

Petar Sarcevic, „The New Yugoslav Private International Law Act”, *The American Journal of Comparative Law*, vol. 33, nr. 2, 1985, 283-296

Rytis Satkauskas, „The Practice of France with Respect to the Baltic States”, *Baltic Yearbook of International Law*, vol. 1 (2001), 111ss.

- Angelo Piero Sereni, „L'annessione dell'Etiopia nella giurisprudenza”, *Rivista di diritto internazionale*, anul XXX (1938-XVII), 102ss.
- Peter Slinn, „Aspects juridiques du retour de Hong-Kong a la Chine”, *AFDI*, vol. 42 (1996), 273-295
- Roberto Socini, Georges Fischer, „La tutelle italienne sur la Somalie”, *AFDI*, vol. 2 (1956), 571-581
- George Sofronie, „Le Statut international du Danube Maritime et la position de la Roumanie”, *RGDIPub*, vol. 48-49 (1941-1945), 54ss.
- Sandra Szurek, „Epilogue d'un contentieux historique: l'accord du 27 mai 1997 entre le gouvernement de la Republique Francaise et le gouvernement de la Federation de Russie relatif au reglement definitif des creances reciproques entre la France et la Russie anterieures au 9 mai 1945”, *AFDI*, vol. 44 (1998), 144-166
- Stefan Talmon, „Chypre: ecueil pour la Turquie sur la voie de l'Europe”, *AFDI*, vol. 51 (2005), 88ss.
- Stefan Talmon, „The Constitutive versus the Declaratory Theory of Recognition: *Tertium non Datur?*”, *BYIL*, vol. 75 (2004), 101ss.
- Georges Tenekides, „La condition internationale de la Republique de Chypre”, *AFDI*, vol. 6 (1960), 133-168
- Georges Tenekides, „Contribution a l'etude du regime post-capitulaire en Turquie”, *JDI*, 1924, 349ss.
- Hubert Thierry, „La condition juridique du Nord Viet-Nam”, *AFDI*, vol. 1 (1955), 169-174
- Baptiste Tranchant, Notă la cauza *Republique populaire de Chine c Republique de Chine (Taiwan)*, nr. 13-16307, *RDIPub*, vol. 119 (2015), 279-288
- Vladislav Tolstykh, „Three Ideas of Self-Determination in International Law and the Reunification of Crimea with Russia”, *ZaöRV*, vol. 75 (2015-I), 119-139
- Laurent Trigeaud, Notă la Curtea de Casație a Franței, secția penală, cauza *M. Candado Salinas*, decizia din 14 februarie 2012, *RGDIPub*, vol. 116 (2012), 439-443
- Benedetta Ubertazzi, „Private International Law Before the International Court of Justice”, *YPIL*, 2013/2014, 57-60
- Joe Verhoeven, „Etats allies ou Nations Unies? L'ONU face au conflit entre l'Irak et le Koweit”, *AFDI*, vol. 36 (1990), 145-194
- Joe Verhoeven „La reconnaissance internationale, declin ou renouveau?”, *AFDI*, vol. 39 (1993), 7-40
- Joe Verhoeven, Notă la cauza *Soc. Cobelkat et Cormeau c. Graff*, Tribunalul comercial și Curtea de Apel din Bruxelles, *RBDI*, 1968-2, 590-591
- J. Vidmar, „Explaining the Legal Effects of Recognition”, *ICLQ*, vol. 61 (2012), 361ss.
- J. Vidmar, „Territorial Integrity and the Law of Statehood”, *George Washington International Law Review*, vol. 44 (2012), p. 697ss.
- Colin Warbick, „The New British Policy on Recognition of Governments”, *ICLQ* 30-03 (1981), 568-592
- M. Witkin, „Trankei: An Analysis of the Practice of Recognition – Political or Legal”, *Harvard International Law Journal*, vol. 18 (1977), 608-615
- Francis Wodie, „La secession du Biafra et le droit international public”, *RGDIPub*, 1969, 1019-1060
- Quincy Wright, „Recognition, Intervention and Ideologies”, *The Indian Yearbook of International Affairs*, (vol. VII /1958), 89ss.

Romain Yakemtchouk, „Les Republiques baltes en droit international. Echech d'une annexion operee en violation du droit des gens”, AFDI, vol. 37 (1991), 259-289
Budislav Yukas, „Solution definitive de la „question de Trieste” par la conclusion des accords entre l'Italie et la Yougoslavie a Osimo (Ancona) le 10 novembre 1975”, AFDI, vol. 22 (1976), 77-95